

**ОКРЕМІ АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ ІСТОТНИХ УМОВ ДОГОВОРУ
ПРО ВЛАШТУВАННЯ ДИТИНИ В ПРИЙОМНУ СІМ'Ю**
**SOME ASPECTS OF THE DEFINITION OF ESSENTIAL TERMS OF THE CONTRACT
TO ARRANGING THE CHILD TO A FOSTER FAMILY**

Бойко Ж.О.,
здобувач кафедри цивільного права
Національного університету
«Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»

Стаття присвячена дослідженню договору про влаштування дитини в прийомну сім'ю. Проаналізовано комплекс істотних умов даного договору. Автор пропонує положення для вдосконалення змісту договору, що дозволять підвищити рівень ефективності діяльності прийомних сімей, посилять відповідальність прийомних батьків та всебічно забезпечити дотримання прав дитини, яка виховується в прийомній сім'ї.

Ключові слова: договір; істотні умови договору; прийомна сім'я; дитина, позбавлена батьківського піклування, невід'ємні права дитини.

Статья посвящена исследованию договора об устройстве ребенка в приемную семью. Проанализирован комплекс существенных условий данного договора. Автор предлагает положения для совершенствования содержания договора, которые позволят повысить уровень эффективности деятельности приемных семей, усилить ответственность приемных родителей и всесторонне обеспечить соблюдение прав ребенка, который воспитывается в приемной семье.

Ключевые слова: договор; существенные условия договора; приемная семья, ребенок, лишенный родительской опеки, неотъемлемые права детей.

The article is investigation the contract of arranging the children to the foster family. Complex of the essential terms of this contract is analysed. By offering the position to improve the content of the contract that will increase the effectiveness of foster care responsibilities of foster parents and comprehensively enforce the rights of a child brought up in a foster family.

Key words: contract, the essential terms of the contract; foster family, children deprived of parental care, inalienable rights of the child.

Постановка проблеми. Враховуючи світовий досвід з розвитку системи піклування над дітьми, які опинилися у кризових умовах, кількості соціальних закладів, видів і форм соціального супроводу, що забезпечується державними органами та громадськими організаціями у розвинутих демократичних країнах, слід зазначити, що система форм влаштування дітей, які позбавлені батьківського піклування, що закріплена та діє в Україні, має розвиватись саме в напрямку розвитку договірних (альтернативних) форм влаштування.

Адже тільки сім'я як фундаментальний інститут, на якому базується механізм реалізації невід'ємного права дитини, закріпленій ст. 16 Конвенції про права дитини [1], може розглядатися як основа у побудові системи форм влаштування дітей, позбавлених батьківського піклування.

При цьому, різноманітність договірних конструкцій, що застосовуються при формуванні системи державного піклування над дітьми дають можливість поширення саме сімейного виховання дітей та зменшення питомої ваги інтернатного виховання у цій системі.

Так, Розділом IV Сімейного кодексу України закріплено договірні форми влаштування дітей: патронат, прийомна сім'я та дитячий будинок сімейного типу [2]. Тобто сучасним законодавством України, що регулює сімейні відносини, передбачено порядок влаштування дітей, позбавлених батьківського піклування, на сімейне виховання через укладення договору.

Одним з таких договорів є договір про влаштування дитини в прийомну сім'ю, типова форма якого закріплена Положенням про прийомну сім'ю, затвердженим Постановою Кабінету Міністрів України від 26.04.2002 року № 565 [3].

Стан дослідження. Вітчизняними науковцями, зокрема І. В. Жилінковою, В. І. Борисовою, розглядалися окремі питання правового регулювання влаштування дитини в прийомну сім'ю. Питання правового регулювання діяльності таких сімей досліджувалися і російськими науковцями І. О. Банніковим, В. О. Цветковим, О. В. Фетісовою, Р. А. О. Шукуровим, П. В. Крашениковим, П. І. Седугі-

ним, І. В. Летоною, Л. О. Міхєєвим, О. М. Нечасовою, І. Н. Половцевим та іншими. Проте у вітчизняній науковій юридичній літературі відсутні окремі наукові дослідження, присвячені договору про влаштування дитини в прийомну сім'ю.

Саме тому системний аналіз договору про передачу дитини в прийомну сім'ю як основного юридичного акту, який регулює відносини між прийомними батьками та органом опіки та піклування, а також визначає умови проживання та виховання дитини, набуває неабиякої актуальності на сучасному етапі розвитку в Україні договірних форм влаштування дітей, позбавлених батьківського піклування.

У межах цієї статті автор ставить за мету наукового дослідження: розглянути договір про влаштування дитини в прийомну сім'ю з точки зору комплексу істотних умов даного договору; визначити його особливості та існуючі недоліки; запропонувати положення для вдосконалення його змісту з метою підвищення рівня ефективності діяльності прийомних сімей, посилення відповідальності прийомних батьків під час виконання ними зазначених функцій та всебічного забезпечення дотримання прав дитини, що виховується в прийомній сім'ї.

Виклад основного матеріалу. Стаття 256-4 Сімейного кодексу України визначає, що між прийомними батьками та органом, який прийняв рішення про створення прийомної сім'ї, на основі типового договору укладається договір про влаштування дітей до прийомної сім'ї. Дана норма закону пропонує сторонам укладати договір на основі типового договору, що затверджується Кабінетом Міністрів України.

Положенням про прийомну сім'ю, затвердженим Постановою КМУ від 26.04.2002 р. № 565, встановлена типова форма договору про влаштування дітей на виховання та спільне проживання у прийомній сім'ї. Чинне законодавство України, що регулює досліджувані правовідносини, не надає роз'яснень або тлумачення щодо конкретизації меж застосування типової форми договору.

І. В. Жилінкова у коментарі до Сімейного кодексу України зазначила, що хоча коментована стаття і передба-

чає регулювання відносин між прийомними батьками та органом опіки та піклування за допомогою договору, але з огляду на те, що права та законні інтереси дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, охороняються державою, більшість його умов має імперативний характер. Крім того, Положення про прийомну сім'ю в якості додатку включає Типовий договір про влаштування дітей на виховання та спільне проживання у прийомній сім'ї. Вказані особливості цього договору дають змогу твердити, що він є договором приєднання [4, с. 451].

Слід погодитися з такою позицією, оскільки беззаперечно, що держава у вказаних правовідносинах не втрачає прямого зв'язку з дітьми щодо контролю за неухильним дотриманням їхніх особистих прав та інтересів і в імперативному порядку визначає певний спектр умов діяльності прийомної сім'ї. Крім того, практика укладання таких договорів, що існує на даний час, йде шляхом укладення всіх договорів про влаштування дітей до прийомних сімей виключно за типовою формою.

Але якщо розглядати загальну практику укладення договорів на основі типових, вбачається, що сторони можуть вносити до договору будь-які зміни, що не суперечать чинному законодавству України. Так, стаття 6 ЦК України визначає, що сторони мають право врегулювати у договорі, який передбачений актами цивільного законодавства, свої відносини, які не врегульовані цими актами [5]. Але при цьому сторони мають дотриматися усіх істотних умов договору.

Таким чином, можна дійти висновку, що при укладенні договору про влаштування дитини в прийомну сім'ю сторони обов'язково керуються типовим договором, затвердженим Кабінетом Міністрів України, але при цьому чинне законодавство не забороняє їм вносити додаткові пропозиції та зміни до договору.

На нашу думку, в цьому і полягає виключна унікальна функція договору при його застосуванні в конструкції альтернативних форм влаштування дітей, позбавлених батьківського піклування. Адже саме договір може забезпечити персоніфікований індивідуальний підхід до умов функціонування кожної конкретної прийомної сім'ї, а також умов утримання виховання та розвитку кожної дитини, яка передається до цієї прийомної сім'ї. Зазначене доводить необхідність розробки в подальшому такої моделі типового договору та порядку його укладання, що буде повною мірою забезпечувати реалізацію його основної мети – створення найкращих умов для забезпечення особистих та майнових прав неповнолітньої дитини, що залишилась без піклування батьків.

Так, згідно зі статтею 638 ЦК України договір вважається укладеним, якщо сторони в належній формі досягли згоди з усіх істотних умов договору. Істотними умовами договору є умови про предмет договору, умови, що визначені законом як істотні або є необхідними для договорів даного виду, а також усі ті умови, щодо яких за заявою хоча б однієї із сторін має бути досягнуто згоди.

В розрізі нашого наукового дослідження, істотними умовами договору про влаштування дітей на виховання та спільне проживання у прийомній сім'ї слід визначити: предмет договору; обов'язки та відповідальність прийомних батьків; обов'язки органу, що прийняв рішення про утворення прийомної сім'ї; строк договору; підстави його припинення.

При визначенні предмету договору слід врахувати думку А. Д. Корецького про те, що *предмет договору* – це не лише само благо (об'єкт цивільного права), але і дія, яка по відношенню до нього повинна бути здійснена однією або обома сторонами, тобто ті блага, заради досягнення яких сторони укладають договір, необхідно називати його об'єктами. Тоді предмет договору буде представляти собою вказівку на його об'єкти, а також ту основну дію, яка по відношенню до них має бути здійснена [6, с. 35-36].

Інакше кажучи, предмет договору – це те, з приводу чого він укладається і що має відбутися. Отже, предмет договору в певному розумінні має відображати мету договору.

На наш погляд, типовий договір про влаштування дитини, який укладається між прийомними батьками та органом опіки та піклування, у тому вигляді, що закріплений законодавством не повною мірою відображає предмет договору, адже певним чином обмежує його лише фіксацією факту передавання дитини в сім'ю. Оскільки метою договору про влаштування дитини є не засвідчення факту передавання дитини на виховання на певних умовах, а досягнення такого блага як піклування про дитину, створення найкращих умов для забезпечення її особистих та майнових прав – *то предметом договору про влаштування дитини слід вважати саме піклування, як благо досягнення якого ставиться на меті при укладанні цього договору, та діяльність прийомних батьків, що здійснюють таке піклування, а також органів опіки, які створюють можливість для реалізації прийомними батьками своїх прав та обов'язків за даним договором.*

Практичний досвід у системному зв'язку з результатами наукових соціальних досліджень у сфері вивчення умов та практики функціонування прийомних сімей дають підстави для висновку, що прийомна сім'я має функціонувати, перш за все, на засадах професійної діяльності та певної спеціалізації. К. В. Ігнатенко зазначає: «Доведено, що прийомні батьки завжди виконують дві основні функції: батьківську та професійну. З одного боку, прийомні батьки виконують батьківську функцію по відношенню до дитини, немає значення, на який термін розміщена вона в сім'ю. Як батьки вони люблять дитину, відчують до неї прихильність, пов'язують з нею свою долю. З іншого боку, прийомні батьки повинні бути професіоналами, готовими до виконання своїх професійних функцій. Наявність відповідного рівня професійної компетентності прийомних батьків є елементом їх готовності до виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» [7].

Н. С. Пряжников та О. Ю. Пряжникова виділяють основні характеристики професії, серед яких визначається, що професійна діяльність це обмежений вид трудової діяльності, який передбачає спеціальну підготовку [8, с. 386].

Так, під час підготовки кандидатів в прийомні батьки компетентний орган перш за все має визначити здібності потенційних прийомних батьків щодо їх можливості працювати з дітьми певних категорій. Це стосується, зокрема, дітей, що зазнали насильства, ВІЛ-інфікованих дітей, дітей, що страждають на інші захворювання, дітей з вираженою девіантною поведінкою, тощо. Потім слід здійснювати заходи з навчання та підготовки потенційних прийомних батьків вже за певною спеціалізацією.

Адже діяльність з виховання та утримання дітей різних категорій вимагає від батьків-вихователів володіння великим спектром знань, умінь та навичок, а також наявності певних необхідних рис характеру, що дозволять виконувати свої обов'язки на високому професійному рівні та досягти позитивних результатів у цій діяльності.

Виходячи із спеціалізації тієї чи іншої прийомної сім'ї, в подальшому має проводитися процедура відбору дітей для передачі на утримання та виховання до цієї прийомної сім'ї та мають вноситися відповідні зміни до типового договору.

Отже, предмет договору про передачу дитини до прийомної сім'ї в частині визначення діяльності прийомних батьків повинен трансформуватись крізь призму **спеціальних вимог до утримання та виховання певних категорій дітей**. Можна виокремити договори про влаштування у прийомну сім'ю дітей, які уражені ВІЛ-інфекцією, є хворими на туберкульоз, інші захворювання; договори про влаштування у прийомну сім'ю дітей, які мають хворобу дитячого церебрального паралічу, із вадами зору, мовлен-

ня тощо; договори про влаштування дітей, що мають психічні захворювання: шизофренію, олігофренію, епілепсію тощо. Окрім цього, доречним буде і врахування в договорі наявності особливих здібностей у дитини. Наприклад, якщо дитина має хист до співу, доречним буде покласти за договором обов'язок на батьків щодо сприяння розвитку таланту дитини. Як зазначено у статті 29 Конвенції про права дитини «...освіта дитини має бути спрямована на розвиток особи, талантів, розумових і фізичних здібностей дитини в найповнішому обсязі».

Таким чином, індивідуально визначений предмет договору передбачає, наявність не тільки загальнозначених обов'язків, що закріплені на сьогодні типовим договором, як, наприклад, «...створення належних умов для всебічного розвитку дітей, одержання ними освіти, підготовки до самостійного життя та праці», що є досить загальним, та не здатен повною мірою забезпечити реалізацію права дитини на розвиток її конкретних здібностей, а і певний перелік спеціальних обов'язків прийомних батьків по реалізації своєї діяльності в конкретній прийомній сім'ї по відношенню до конкретної дитини, яка влаштована до цієї сім'ї.

Що стосується строків укладення договору, можливим видається виокремлення договорів про передачу дитини в прийомну сім'ю на певний термін у зв'язку із знаходженням її батьків у довготривалій відпустці, або для реабілітації дитини, яка отримала значний стрес внаслідок смерті батьків та довготривалих. Особливості предмету такого договору будуть, у свою чергу, впливати на строк

його дії та підстави припинення. Наприклад, «у зв'язку з поверненням батьків з відрядження», «у зв'язку з завершенням реабілітаційного періоду дитини та готовністю її для влаштування до «постійної сім'ї» шляхом передачі на усиновлення тощо.

Висновки. Підводячи підсумки проведеного аналізу слід зазначити, що при укладенні договору про влаштування дитини в прийомну сім'ю, у кожному конкретному випадку, враховуючи вищенаведені норми цивільного законодавства, він може бути приведений у відповідність до індивідуалізованих особливостей та потреб дитини, прийомної сім'ї та правовідносин, що складаються між сторонами договору. Таким чином, пропонується розширити питому вагу саме договору у регулюванні діяльності прийомних сімей. При цьому, слід чітко визначити перелік обов'язкових умов договору, що є істотними, враховуючи можливість трансформації договірних обов'язків сторін договору з урахуванням спеціалізації кожної конкретної прийомної сім'ї. А також, враховуючи зазначені підстави, передбачити можливість укладення як довготривалих, так і короткотермінових договорів. Вказані зміни на наш погляд повинні істотно вплинути на підвищення рівня якості піклування над дітьми, що влаштовуються до прийомних сімей та підвищити рівень відповідальності прийомних батьків та удосконалити систему взаємодії прийомних батьків та органів опіки та піклування по забезпеченню захисту найвищих цінностей природних невід'ємних прав дитини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конвенція про права дитини від 20.11.1989 року (ратифіковано Постановою ВР 789-XII від 27.02.91) IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_021.
2. Сімейний кодекс України від 10.01.2002 № 2947-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>.
3. Постанова Кабінету Міністрів України від 26 квітня 2002 р. № 565 «Про затвердження Положення про прийомну сім'ю» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/565-2002-n>.
4. Сімейний кодекс України : науково-практичний коментар / За ред. І. В. Жилінкової. – Х. : Ксилон, 2008. – 855 с.
5. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.
6. Братусь С. Н. Предмет и система советского гражданского права. – М. : ЗАО Юстицинформ, 2005. – 208 с.
7. Ігнатенко К. В. Сутність та структура готовності прийомних батьків до виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://nvd.luguniv.edu.ua/archiv/NN12/10ikvrbp.pdf>.
8. Пряхников Н. С., Пряхникова Е. Ю. Психология труда и человеческого достоинства. – Издательство : Академія, 2005. – 480 с.

УДК 347

ОСКАРЖЕННЯ РІШЕНЬ, ДІЙ АБО БЕЗДІЯЛЬНОСТІ ПОСАДОВИХ ОСІБ ДЕРЖАВНОЇ ВИКОНАВЧОЇ СЛУЖБИ: ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ

APPEALS AGAINST DECISIONS, ACTIONS OR OMISSIONS OF OFFICIALS OF THE STATE EXECUTIVE SERVICE: THEORY AND PRACTICE

Вінциславська М.В.,

*аспірант кафедри нотаріального та виконавчого процесу і адвокатури
Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

У статті з'ясується питання визначення юрисдикції справ щодо оскарження рішення, дій чи бездіяльності посадових осіб державної виконавчої служби. Зроблено висновок, що відповідні справи підлягають розгляду в порядку того виду судочинства, в якому ухвалювалось рішення, незалежно від суб'єктного складу осіб. Усі інші рішення, у тому числі рішення несудових органів – в адміністративному порядку.

Ключові слова: державний виконавець, скарга, суд, оскарження, юрисдикція, рішення.

В статье выясняются вопросы определения юрисдикции дел по обжалованию решений, действий или бездействия должностных лиц государственной исполнительной службы. Сделан вывод о том, что соответствующие дела подлежат рассмотрению в порядке того вида судопроизводства, в котором принималось решение, независимо от субъектного состава лиц. Все другие решения, в том числе решения несудебных органов – в административном порядке.

Ключевые слова: государственный исполнитель, жалоба, суд, обжалование, юрисдикция, решение.

The issues of defining jurisdiction of cases of appeal against decisions, actions or omissions of officials of the state executive service are analysed. The conclusion is made that these cases should be considered under legal proceedings of the adoption of decision, regardless of the subjective composition of persons. All other decisions, including decisions of non-judicial authorities – under administrative procedure.

Key words: state executive, appeal, court, appealing, jurisdiction, decision.